

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TJUGUFEMÅRSMINNEN

OCH

FRAMTIDSTANKAR

AF

ONÄMD.

Hvad vi gjort för att utbilda medborgare för vårt nya
statsskick under dess första tjugufemårsperiod.

Pris 30 öre.

Samson & Wallin.

TUGGUE & SMITH

STATIONERS

TJUGUFEMÅRSMINNEN

OCH

FRAMTIDSTANKAR

AF

ONÄMD.

*Utdelas gratis till prenumeranter å Fredrika-Bremer-Förbundets tidskrift
Dagny. Stockholm, April 1892.*

STOCKHOLM
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1892

LUUGUFEMARSMINEN

FRAMHJDSANKA

ON A M

Faint text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a footer.

Hvad hafva vi gjort för att utbilda medborgare för vårt nya samhällsskick under dess första tjugufemårsperiod?

I.

Denna frågotanke tränger sig med oafvislig makt in på hvar och en, som på nära håll upplefvat den första folkvalda riksdagen 1867 och den kort förut genomförda representationsreformen. Att i korthet framhålla dessa tjugufemårsminnen för att söka besvara den fråga de framkallat och antyda hvilka kraf framtiden ställer på vår medborgerliga bildning är afsikten med denna lilla skrift.

* * *

Hufvudstaden utgör i de flesta länder, och icke minst i vårt fädernesland, medelpunkten för det politiska lifvet och den medborgerliga verksamheten i stort sedt; och hvad som i detta afseende rör sig inom hufvudstaden, återverkar på ett märkligt sätt inom hela det öfriga landet.

Man kan säga, att under trenne århundraden, intill 1809, Ridderskapet och Adeln gifvit den ledande riktningen åt vårt politiska lif.

Sedan torde med bestämmelsen om en del nya yrkesgrenars representerande i borgarståndet »le tiers état» kunna anses hafva gjort sitt inträde i vårt offentliga lif samt delat inflytandet där med ridderskapet och adeln.

Kom så 1864—65 det af Carl XV:s regering framlagda förslaget till en länge önskad och af det liberala partiet ifrigt påyrkad reform af vår representation. Den urgamla uppdelningen af folket i fyra skilda stånd skulle upphävas, representationen delas på två kamrar och allmänna val, begränsade af en viss census för så väl valberättigade som valbara, skulle bestämma fördelningen af förtroendeuppdraget att i riksdagen vara folkets ombud och föra dess talan.

Bordlagdt vid föregående riksdag, kom det märkliga förslaget till afgörande i December 1865. Dessa dagar skola alltid bilda epok i vårt lands inre historia, likasom i de mäns, hvilka utkämpade den afgörande striden om reformens antagande eller förkastande.

Segrarne inom första ståndet jublade under känslan af att hafva offrat ståndets och sina egna företräden för nationens och landets väl; de besegrade åter buro nederlaget med manlig sorg, inskrifvande sig i sitt stånds annaler såsom motståndare till reformen och djupt misströstande om den förespeglade lyckan af dess verkningar.

Det andra ståndet nedlade sina röster och drog sig sålunda tigande ur striden.

Det tredje hyllade reformen med många granna väl-talighetsblomster utan synnerligt meningsutbyte, såsom det påstås under illusionen att makten skulle under det nya systemet komma att ligga i medelklassens händer.

Det fjerde slutligen egnade den högviktiga reformen knappast någon öfverläggning, om därför, att dess medlemmar icke voro mäktiga en sådan, att de saknade den urskiljning och tankeskärpa, som fordrades för att bilda och motivera ett fast omdöme, eller tvärt om, emedan deras oförevillade praktiska förstånd genast sagt dem att fördelen af reformen skulle bli deras — det torde ingen kunna afgöra. Visst är, att bondeståndet enhälligt efter en högst knapphändig öfverläggning antog förslaget.

* *

Med 1865 års reform skulle nu ett nytt skede af vårt medborgerliga lif ingå. Men var väl nationen mogen för dessa utsträckta medborgerliga rättigheter? Fattade hon vikten af de nya plikter, det nya ansvar, som härmed ålagts henne? Så frågade sig de skarpsynte bland segrarne.

En återblick på de väldiga meningsstrider, som föregingo reformen, röjer att knappast de mest sangviniska vågade antaga något sådant. Man »tänkte stort, tänkte högt om sitt folk», såsom det hette, men man kunde icke vänta något underverk.

Man förstod att utvecklingen kunde ske blott långsamt

och att därtill fordrades såväl praktiska som teoretiska hjälpmedel; man hoppades mycket af den redan införda kommunala själfstyrelsen såsom ett uppfostringsmedel till praktisk medborgerlighet, men härmed var icke allt vunnet.

Man insåg, att hvad det nya skedet i främsta rummet behöfde var karaktärer, oegennyttiga, principfasta karaktärer, ur hvilka kunde framgå insiktsfulla, själfständiga politiska personligheter.

Det gamla systemet hade haft flera sådana personligheter att uppvisa inom båda de stridande partierna, och en del af dem invaldes också i de nya kamrarne. I hvilken mån dessa politiska karaktärer gäfvö karaktär och hållning åt de resp. kamrarne i deras helhet är i godt minne bevaradt af kvarlevande samtida. De, som haft lyckan att lefva i närheten af några af dessa personligheter, kunde lättare än andra iakttaga huru deras inflytande gjorde sig gällande inom offentligheten, äfven då, när förhållandena icke tilläto dem att själfva bilda parti och de icke heller kunde böjas under partidisciplinen. En sådan man kan komma att stå ensam, men hans moraliska inflytande kan dock spåras i många riktningar, och på områden, som han fullt behärskar, skall man se honom mäktigt ingripa i besluten.

Men äfven under förutsättning att man allt framgent skulle kunna påräkna män af samma karaktärsvärde, så fordrades dock nu något mera. Med den fasta karaktären skulle nu äfven behöfvas mottaglighet för nya idéer, insikt i det kraf på medborgerlig jemlikhet, som det nya statsskicket innebar, förstånd på sättet att förmedla öfvergången från det gamla till det nya, hvilken eljest kunde medföra stora faror, m. m.

Det var under det starka intrycket häraf, som beslutet om insamling till en Högskola i hufvudstaden fattades, och i den offentliga uppmaningen till deltagande däri förklarades, att ändamålet vore bildandet af en värdig minnesvård öfver den lyckligt genomförda reformen — en minnesvård, som skulle för all framtid verka i syfte att denna reform måtte tillämpas och fullföljas på ett värdigt sätt.

En frisinnad tänkare bland representationsreformens varmaste vänner yttrade härom följande minnesvärda ord:

»Stiftandet i Stockholm af en akademi eller högre bild-

ningsanstalt till ett lefvande minne af December-reformen 1865 motsvarar visserligen så till vida den reformen, som anstalten blefve en, af hvilken hela Sverige kunde få godt. Men något nytt godt i väsentlig mening synes mig icke kunna komma häraf, icke åtminstone motsvarande den nya reformens riktning, med *mindre denna högre bildningsanstalt ger något mera och af egendomlig, högre art än våra gamla lärosäten, och icke blott detsamma som dessa.*

Detta nya och egendomliga högre erbjuder sig nu själfmant, icke blott emedan det saknas vid våra nuvarande högre undervisningsverk, utan framförallt, emedan samhällets utveckling kräfvat det, och vår blifvande nya representation likaså befallande fordrar det, i detsamma som den anvisar dess art och riktning.

Jag tänker mig därför, att rätta sättet att värdigt fira en reform, grundad på den medborgerliga principen, vore att grunda en *lärostol för samhällslära och medborgerlig bildning* såsom begynnelse, grundsten (den andliga) till Stockholms fria Akademi. Detta, tycker jag, vore ett uppslag, motsvarande arten och vikten af den politiska reformen, och det förefaller mig som om ett förslag härför skulle för alla dess vänner stå såsom det, som i främsta rummet bör iverkättas. När en sådan lärostol med en skicklig lärare blifvit inrättad i Stockholm, kan man tryggt lemna åt framtiden den nya bildningsanstaltens vidare utveckling genom de lärostolar, som komma att sluta sig till eller gruppera sig omkring denna första. *Ty åt sådana medborgerligt bildande vetenskaper skulle Stockholms fria Akademi egnas, icke åt blotta specialvetenskaper.»*

Insamlingen omfattades med lifligt intresse, ehuru, nu som ofta, det ekonomiska resultatet icke motsvarade förhoppningarne. Behållningen af insamlingen, utgörande något mer än 130,000 kr., erhöll namn af Decemberfonden och ställdes tills vidare under stadsfullmäktiges vård att förräntas.

*
*
*

Några år senare stiftades en Högskoleförening, och i dess upprop till insamling återfinner man samma högstämda tankegång som i det första.

»Det är gifvet», säges där bland annat, »att under alla

omständigheter hufvudstadens inverkan på hela landet är mycket stor; — — — att denna inverkan också måtte blifva så god som möjligt är naturligen af högsta vikt — — — *allra helst efter den förändring i vårt samhällsskick, som kallat medborgare af alla klasser att deltaga i de offentliga angelägenheterna. Härigenom hafva våra samhällsinrättningar blifvit grundade på förutsättningen af en hög medborgerlig bildning och en hög samfundsanda. — — — Därför måste hufvudstaden, som är landets hjärtpunkt, höjas i förhållande till de stegrade anspråken på nationens odling» o. s. v.*

Ej många år därefter kom också Stockholms Högskola till stånd och har sedan öppnat allt flera och flera lärosalar, men bland alla de vetenskaper, som här äro representerade, finnes icke någon enda, som afser att gifva vårt folk »den höga samfundsanda och den höga medborgerliga bildning, som det nya samhällsskicket förutsätter». Till sådana läroämnen kan man nämligen ej hänföra den nationalekonomiska kursen, meddelad af en tillförordnad lärare. Äfven under gynnsammare förhållanden hade denna vetenskap icke kunnat fylla den uppgift man i sin inbjudning förelagt Högskolan. Nationalekonomien är outhärlig för nästan all medborgerlig verksamhet, men någon karaktärsbildande kraft, mäktig att väcka en högre medborgaranda, är hon icke. »Nationalekonomien sysslar med den tekniska sidan af den sociala frågan, icke med den etiska», säger en framstående författare.

Hvilken lifskraft Högskolan utvecklar i andra riktningar visar sig bäst däraf, att hennes afdelning för matematik och naturvetenskap redan upptager 20 lärare och anses kunna täfla med motsvarande fakulteter i statsuniversiteten. Under tiden hafva hennes fonder vuxit till ett belopp af, enligt femårsberättelsen af 1890, 1,373,500 kr. Antagligen ingå Decemberfondens räntor, hvilka Högskolan allt ifrån början disponerat, fortfarande i Högskolans allmänna utgifter, ehuru intet nämnes därom i den sista femårsberättelsen.

Det kan dock ej förnekas, att Stockholms Högskola, med all sin beundransvärda energi, likväl åsidosatt sin första och största uppgift, genom hvilken hon hade kunnat lyftande och förädlande inverka på hela folket. Hon har icke gjort någon ny insats i det nya lif nationen gick till mötes för 25 år

sedan i och med införandet af ett nytt statsskick. Hon synes snarare vilja täfva med de gamla universiteten och sträfvat att i likhet med dem erhålla examensrätt, för att kunna föra sina adepter direkt in på ämbetsmannabanan. Och till henne hade man dock ställt sitt enda hopp om en högre medborgerlig utbildning för den nya tidens män. Väl hade man kanske väntat, att de gamla universiteten skulle vidtagit några åtgärder för att göra sina lärdomar fruktbarande för det nya statsskicket; så ock att från statens sida någonting skulle gjorts för att bereda de nya folkklasser, som kallats att taga del i våra offentliga angelägenheter, någon grad af medborgerlig bildning. Men nej! Universiteten äro bundna af traditioner och stadgar, och *har* någonting gjorts i det senare syftet, så är det åtminstone icke på något initiativ från statens sida.

* * *

I hvad mån här antydda försummelse återverkat på samhällsskick och nationalanda är ju svårt, om ej omöjligt, att säga. Af den allmänna opinionen kan dock något läras.

Så klagas t. ex., att vårt politiska lif uppgår i partitvister, utan att någon af de stora frågor, som de första folkvalda riksdagarne satte på dagordningen, blifvit lösta; att husbönders och arbetsgifvares inflytande på arbetarne förspillts och öfvergått dels i radikala partiledares, dels i hänsynslöse uppviglares händer; att i vårt politiska lif de stora personligheternas led glesna och att de utprägladt fosterländska karaktärerna börja tryta, allt medan antalet af dem, som taga del i vårt offentliga lif, vare sig såsom väljande eller valda, står i jämnt stigande.

Kvantitativt, säger man, hafva således de krafter, som i vårt offentliga lif medelbart eller omedelbart deltaga, ökat, men kvalitativt hafva de försvagats.

Och hvem vågar påstå att man har orätt? — — —

Men om vi sålunda nödgas inför oss själfva erkänna att vår nationalanda försvagas och att vår medborgerliga utveckling, likasom vårt politiska framåtgående, äro lika med hvad man brukar kalla »på stället marsch»! — ett ordspråk, som ypperligt illustreras af den nu, 25 år efter den första

folkvalda riksdagen, pågående folkförsamlingen — så hafva vi dock ingen rätt att klaga. Vi hafva själfva vållat vår ofärd, ty *vi hafva ingenting gjort för att utbilda medborgare för vårt nya statsskick*. Skulden är stor och drabbar i synnerhet dem, som drefvo reformen igenom, utan säkerhet för att den skulle åtföljas af nödiga åtgärder i folkuppfostrande syfte. *Men närmast är det dock Stockholms Högskola, som bär ansvaret, och som är skyldig att i den mån hon förmår godtgöra den ödesdigra försummelsen.*

Att svårigheter skola uppstå härvid är tydligt, helst då, såsom i detta fall, undervisningen bör taga hänsyn till den rådande tidsandan och våra nationella förhållanden.

Redan att finna ett namn för en sådan praktisk vetenskap har sin svårighet. Den danske biskopen Martensen förordade på sin tid den »etiska socialismen». Det vore hos oss allt för djärft; men vänder man om orden och säger »den sociala etiken», finner man kanske däri det närmaste uttrycket för det nya läroämnet. Gerna skulle man vilja tillägga epitetet »den kristliga», om ej uttrycket vore i vår tid dels så missbrukadt, dels så missförstådt. I grunden vore det kanske också onödigt. Eller är ej all etik, för så vidt den förtjenar sitt namn, kristlig? Kan ej till och med den moderna etikens grundbegrepp, med alla dess slagord om »egoism» och »altruism», ytterst upplösas i Kristi enkla bud: »Hvad I viljen människorna skola göra eder, det gören I ock dem!» — — —

Kommer så ännu en svårighet: huru få en lärare, mäktig att rätt behandla det ifrågavarande läroämnet?

Likasom uppgiften är ny, så måste också läraren vara af annan art än den vanliga. Han måste vara en genombildad vetenskapsman, med grundligt historiskt vetande, och han får ändå ej vara en blott historiker. Han måste förtroligt känna sin tid och dess kraf, men förstå att försona dem med den historiska utvecklingen. Han bör, för att låna ett ord af en bland den nya tidens djupsinnigaste målsmän i norden, visa oss att det är möjligt att förena nutidens realism med den föregående tidens idealism. Men det är icke nog med lärdom och klokhet; den lärare vi söka måste vara en karaktär, en personlighet, begåfvad med den skarpa blick, som tränger till djupet af människor och förhållanden,

samt utrustad med ett hjärtelag, som känner lika varmt för de lidande, de missförstådde, de oförtjänt hatade och föraktade, vare sig de heta arbetare eller arbetsgifvare. Han måste dessutom vara en fullkomligt opartisk, af politiken för dagen helt och hållet oberoende man.

Största svårigheten ligger dock i de sociala förvecklingar och missförhållanden, som uppstått under det förflutna fjerdedelsseklet. Huru har t. ex. ej arbetarefrågan tillspetsats, och detta delvis med konstlade medel; huru förkunnas ej socialism och anarki för okunniga folkmassor, utan att bekämpas med andra vapen än böter och fängelse; huru råder ej arbetslöshet och nöd bland hufvudstadens arbetarebefolkning, allt medan öfverdådiga fäster firas — för välgörande ändamål! — och partiandan drifver sitt tragikomiska spel i riksdagens kamrar. I sanning, vi behöfva blott låta dessa brokiga företeelser draga förbi vårt inre öga för att inse huru oändligt mycket svårare den medborgerliga uppgift, som ursprungligen ålagts Stockholms Högskola, måste blifva *nu*, mot hvad den hade varit för tjugu år sedan.

Men det är aldrig försent att göra rätt.

I *ett* afseende äro också alla hinder upphäfdade. Högskolan har fått emottaga rika donationer, och *nu vänta, ja fordra, hennes vänner, att hon med upprättande af en professur för meddelande af högre medborgerlig bildning fyller sin första och största uppgift.*

Blotta sträfvandet i denna riktning skall göra henne populär som aldrig hittills. Och lyckas hon småningom att, genom lärare af rätta arten, taga ett väckande och förädlade inflytande på vårt offentliga lif, så skall det fria universitetet i hufvudstaden komma att helsas med allvarlig glädje såsom en institution af det högsta värde, den vackraste nationella betydelse.

II.

Med det ofvan antydda vore dock ej på långt när allt gjordt. Väl måste ett medborgerligt bildande läroämne, upptaget inom Stockholms Högskola, komma att verka inom vida kretsar i hela landet, företrädesvis dock sådana, där en högre grad af allmänbildning vore rådande. Men för kroppsarbetarne, så väl i städerna som på landet, blefve sannolikt de från en sådan vetenskaplig kunskapskälla utgångna lärdomarne oåtkomliga. Så ock för den besutna allmogen, denna mäktiga klass, hvilken man, med afseende på dess politiska ställning, kunde vara frestad att med ett mycket missbrukadt slagörd kalla »öfverklassen».

Inte ingenting vore dock viktigare för dessa väldiga skaror af valberättigade och valbare än att i en för dem lämpad form inhämta grunderna för en tidsenlig medborgerlig bildning. Återstår således att se till hvad som under den förflutna tjugufemårsperioden blifvit gjordt eller under den närmaste framtiden kan göras i detta syfte.

* *
 *

Direkt har väl ingenting gjorts för att bland allmoge och arbetare utbilda medborgare. Men man finner på detta område åtminstone *en* institution, afsedd att till någon del verka i nämnda syfte; det är *folkhögskolan*. Idéen, hemtad från Danmark, väckte hänförelse hos de frisinnade, och mer än en gång framhöllo pressens män folkhögskolan såsom »ett vilkor för det nya statsskicket» samt vikten af att staten rikligt understödde henne, för att hon i detta afseende måtte kunna verka allt hvad hon borde. Skolan utvecklade sig oberoende af den danska förebilden och torde nog i allmänhet sökt att gå i rätta riktningen; men, buret mestadels af enskilda krafter och allt för svagt understödd af staten, kan hon verka endast på begränsadt område, för ett fåtal af den stora massa, som det gäller att, medborgerligt taladt, genomsyra.

Arbetareinstituten i städerna hafva nog ursprungligen tänkts såsom härdar för en tidsenlig medborgerlig bildning; men *denna uppgift blef dem helt enkelt förbjuden*. Väl kunde

förbudet under förhanden varande förhållanden anses befogadt. Men huru litet vinnes ej med en sådan negativ åtgärd, och huru mycket positivt godt hade ej kunnat vinnas, om regeringen påbjudit som *vilkor* för de begärda anslagens åtnjutande, att ett medborgerligt bildande ämne *måste* upptagas på institutens program samt att *läraren skulle tillsättas af regeringen själf*. Förutsatt att denne förstått och älskat sin uppgift, skulle arbetareinstituten då fått en helt annan anda, en helt annan medborgerlig betydelse än de nu äga.

Ännu mindre än arbetareinstituten i deras nuvarande form kunna de s. k. *folkmötena* anses äga någon, i god mening, medborgerlig betydelse, verksamma, som de vanligen äro, för främjande af en reflexionslös partilydnad, ofta under fanatiska ledare, snarare än för utvecklingen af ett sundt och själfständigt omdöme.

Det är så mycket pinsammare och mera förödmjukande att nödgas erkänna detta, som det icke kan förnekas, att härmed ett mycket godt och kraftigt medel för spridande af medborgerlig bildning i ordets bästa betydelse blifvit lemnadt obrukadt af fruktan för missbruket. Och denna tanke blir ännu bittrare, då man måste leda sig till den slutsatsen, att det är bristen på fosterländska män af högre medborgerlig bildning, som här lämnat fritt spelrum för socialister, anarkister och män af s. k. kosmopolitisk lifsåsikt, som förklara begreppen fädernesland och fosterlandskärlek urmodiga och tillhörande en öfvervunnen ståndpunkt.

Kort sagdt, det är vår liknöjda kortsynthet att lämna den högre medborgerliga bildningen därhän, som måste bära skulden för att den arbetande klassens (allmogens) verkliga behof af folktalare icke fyllts af män, mäktiga att hos dem inskräpa de första sunda medborgerliga begreppen.

Nu är det socialister och anarkister, som vinna folkets öra. Man behöfver blott erinra om ett enda drag ur det sista årets arbetarehistoria: folkmötet i Bergslagen, hvars ledare föreslog »*småmordsteorien*» såsom bästa medlet emot arbetarnes förtryck, för att inse hvilka faror, som hota, eller öfvertyga sig om huru några års fortfarande liknöjdhet hos de moderat liberale, sansade folkklasserna vore nog, för att elden, som glöder under askan, skulle slå upp i full låga.

Men det är icke endast från arbetare och allmoge, som

faran hotar. En del arbetsgifvare underhålla elden med sina omänskliga och okloka åtgärder fullt ut så mycket som anarkisterna med sina hetsande uppviglingar. Detta påstående kan från ett par andra drag ur dagens historia få en lika bjärt belysning som det föregående. Man erinne sig blott de fabrikanter, hvilka för större vinnings skull använda vid sina tillverkningar gifter, så skarpa, att »de förvandla sina offer till lefvande lik, utan att ens unna dem att dö», såsom en motionär i Andra kammaren nyligen yttrat, eller ihågkomme man den arbetsgifvare, som låtit en sjuk, 17-årig arbetare nära förgås af vanvård.

När man ser orsak och verkan — vissa arbetsgifvares egennyttiga grymhet och arbetarnes lätt antända hat — ligga hvarandra så nära som här, tänker man ej utan en rysning på hvad framtiden kan innebära.

* * *

Men om nu tillståndet är i så hög grad oroande, så tränger sig den frågan allt närmare in på oss:

Hvad är att göra för att förekomma de samhällsvådor, som hota?

Svaren kunna vara många; en lösning ligger i ett vänligt närmande klasserna emellan.

Ett glädjande försök i detta syfte tror man sig kunna skönja i den förening af »studenter och arbetare», som under senaste år bildats i Upsala och redan börjat utöfva ett godt inflytande. Hur lyckligt, om det vore möjligt att åstadkomma likartade föreningar i de stora städerna samt mellan herremän och allmoge i landsbygderna.

Vi hafva redan i ett halft sekel sett huru villigt allmoge och arbetare samlas för att höra kringresande »talare» i andliga ämnen, nykterhetspredikanter m. fl. Vi se i dessa dagar huru rundt om i landet militärer talat för folket om landets försvar och lyckats bilda föreningar till dess främjande. Helt visst skulle allmoge och arbetare lika villigt lyssna till talare öfver allmänt medborgerliga ämnen, så vida talarne blott vore i besittning af detta hemliga förstånd om åhörarens känslor, som endast kärleken gifver och hvarför utan åhörarekretsen förblir lika kall som föreläsaren. Med

andra ord: vore blott nödiga förkunskaper och den rätta sinnesarten att påräkna hos ledarne, kunde med en sådan rörelse redan ett uppslag vara gifvet till arbetarefrågans fredliga lösning.

* *
* *

Men äfven i bästa fall, om ock, såsom i det föregående antyds, ett närmande kunde tänkas mellan arbetsklassen och den bildade ungdomen, i likhet med hvad som är på väg att blifva en verklighet i Upsala, så skulle likväl stora massor af nationen komma att stanna utanför den medborgerliga rörelsen. Det blir allt mera tydligt, att de fyra riksståndens upphäfvande icke skänkt oss enhet. Vi kunde ännu i dag instämma i Thorilds gripande bön till konungen: »Eröfra dessa barbariska nationer! Gör oss till *ett* folk!»

Men man vänder sig i vår tid icke till konungarne i sådana trångsmål. Nationen måste ena och eröfra sig själf, om hon ej, splittrad i sitt inre, vill falla ett offer för klass-krig eller yttre fiender.

Vi tala så mycket om fosterlandets försvar och inlägga i detta ord allt hvad vi tänkt oss af fosterländskt nit och offervillighet. Ja, ordet är gammalt och kärt och skall för det äkta medborgarsinnet alltid behålla sin ursprungliga sköna klang. Men i en ny tid skall det omfatta ett nytt, vidgadt begrepp, — ett begrepp, som innebär icke blott det yttre försvaret med gevär och kanoner och därtill hörande krigsundervisning, ehuru viktigt och outhärligt det än må vara, utan också *det inre*. Härtill höra medborgarandans, det odlade förståndets och den tänkande fosterlandskärlekens försvarskrafter, och endast med dem skola vi kunna värja oss mot fienden inom egna gränser, försvara vår själfaktning och värna om vårt anseende såsom ett fritt och själfständigt folk.

Beväringsöfningarne — mödrarnas skräck, emedan de ofta lämna ynglingarne ifrån sig med dåliga vanor, ej sällan med fördärfvade seder — väcka år för år allt mera motvilja hos folket. Man kan lätt föreställa sig att deras själ-lösa mekanism retar och uttröttar både befäl och manskap, icke minst genom medvetandet, att de äro i det närmaste

ändamålslösa. Den korta tiden för öfningarne, jämförd med den tid andra, med oss jämförliga folk egna åt sina värnpliktsöfningar, gör vår beväringsexercis snart sagdt till ett narrverk; och man börjar känna det. Slutligen hindrar också den korta tiden en närmare beröring mellan befäl och manskap och därmed också det goda förstånd dem emellan, som är vilkoret för att öfningarne skola få en djupare betydelse.

Alla veta och känna, att det måste blifva annorlunda. Många hafva insett, att vi såsom andra folk måste ålägga oss allmän värnplikt. Men under tjugufem år har man tvistat om sättet för dess tillämpning. Och tvisten fortgår ännu i dag. Förslag på förslag hafva framlagts och förkastats, ofta af rena partihänsyn. Ja, man har stundom drivits ända därhän att missbruka försvarsfrågan — nationens heligaste intresse — till simpla partimanövrer.

Under den tjugufemåriga tröstlösa riksdagstvisten har man då och då hört värnpliktstjänsten framhållas såsom ett slags folkhögskola, men utan att det märkliga ordets innebörd blifvit vidare utvecklade. Det var en lärd man, en professor vid Upsala universitet, förbehållet att för nationen frambära den stora tanken om *värnpliktstjänsten såsom en ett-årig obligatorisk skola, den gigantiska »bottenskolan» för fosterländsk krigsundervisning och medborgerlig bildning — hvars diplom skulle vara politisk valrätt.*

Hos hvarje svensk, som äger fosterlandssinne och kärlek till sitt folk, syntes denna tanke egnad att drifva blodet till lättare omlopp och komma hjärtat att slå högt af nytt lefnadsmod, nytt hopp för land och folk.

Här, tänkte man, här är medlet, som skall låta nationen ena och eröfra sig själf samt ställa henne mäktig och värdig försvaret mot både inre och yttre fiender.

Men hvarför har då icke den märkliga tanken, sedan den för halftannat år sedan uttalades vid ett försvarsmöte i Upsala, blifvit af fackmän upptagen och utredd? Hvarför har den icke vid försvarsmöten, som hållits öfver hela landet, icke ens i hufvudstaden eller i Upsala gjorts till ämne för offentlig öfverläggning? — för sakrikt tankeutbyte mellan medborgare och militärer? Huru *kan* en hel nation tiga inför ett sådant förslag?

O, tröga folk, fullt af hetsigheter! Hvad skall man tänka om dig? Sofver du på den stora, enande tanken, eller ämnar du tiga ihjäl henne, medan klasshatet opåtaladt får sönderslita nationen och partierna tvista om makten?

III.

I det föregående har talats om och till männen. De utgöra dock blott den ena hälften af nationen; kanske vore det skäl att rikta ett ord äfven till den andra, den, som kallas än »den svagare», än »den bättre».

Hvem vet om ej äfven här kunde tillämpas Thorilds bevekande bön: »eröfra dessa skilda hälfter! gör oss till ett folk!»

Frågan är lockande; men här får den upptagas endast ur *en* synpunkt, den medborgerliga.

När, för tjugufem år sedan, representationsreformen genomfördes, sprungo några gnistor af hänförelsens elektriska ström öfver äfven i kvinnans själ — och detta ej sällan i strid mot de känslor, som hennes närmaste manliga omgifning uttryckte. Det torde varit det första drag af själfständigt omdöme i fosterländska offentliga angelägenheter, som Sveriges kvinnor lagt i dagen under detta sekel, med undantag möjligen af 1809. Men något varaktigt spår af den uppflammande hänförelsen finner man knappast. Väl lästes i den då utgifna kvinnotidningen ett och annat varmt upprop i fosterländskt syfte, men de ledde icke till handling. *Kvinnorna hafva lika litet som männen, — »den svagare hälften» af folket lika litet som »den starkare» — gjort något för att utbilda medborgare för vårt nya statskick.*

Man invände icke att det varit dem omöjligt. Hade de begripit sin uppgift, så skulle deras söner, de som för tjugufem år sedan voro vid en ålder af tio à femton år, mera allmänt burit vittne därom; vi hade då bland valmän och valde haft färre partigångare, färre politiskt liknöjde, men flera fosterländska medborgare i ordets bästa bemärkelse.

Så stor är kvinnans makt, så stort hennes ansvar.

Man tänker här ofrivilligt på ett ord, yttradt för tjuguar sedan af en framstående riksdagsman på tal om en fråga af hög, fosterländsk betydelse: »*Här kunde kvinnan vara en kraftig hjälp. Så vore hon i alla stora frågor. I mindre kan hon umbäras; ej här.*» Sådana ord uttalades ej sällan af det nya statsskicketes förste män och föllo för ögonblicket tändande i mången kvinnosjäl. Ett visst intresse för krigsundervisningen i skolorna, för skarpskytterörelsen m. m. höll sig uppe till en tid. Mödrarna läste med sina gossar om Gustaf Adolf vid Lützen, om tåget öfver Bält, om slagen vid Lund och Narwa o. s. v. De liffigaste följde med ett visst deltagande arméförslagets öden vid riksdagarne, och slutligen bildades *en kvinnoförening* för insamlande af medel till en fästningsbyggnad, hvartill Andra kammaren vägrat anslag.

Allt detta vittnade ju om ett visst fosterländskt syfte hos våra kvinnor; men det vände sig alltid kring försvarsfrågan. Man tänkte sig alltid fosterlandskärleken så att säga i uniform. Den civila patriotismen — medborgarandan rätt och slätt — var en okänd storhet i hemmen och i skolan, såväl som i det politiska lifvet.

Icke som skulle härmed vara riktadt ett klander mot försvarsrörelsen, tvärtom! Den är all heder värd, och det skall icke glömmas, att det är på kvinnoföreningens initiativ den gått ut öfver hela landet.

Det är blott detta man här velat få sagdt, att försvarret, ehuru utomordentligt viktigt, icke omfattar *hela* den fosterländska frågan; att det utgör blott en del af den medborgerliga uppgiften samt att kvinnan kunde vara en kraftig hjälp i lösningen af denna fråga, om hon kunde se den i stort. På henne beror i väsentlig mån ett vänligt närmande klasserna emellan, om också icke på det gamla patriarkaliska sätt, som till ömsesidig båtnad råder, där husmor och underlydande åldrats tillsammans. För att vinna det nya släktet fordras nya medel, som öfverensstämma med nutidens åskådning. Förstode den bildade kvinnan rätt sin uppgift, skulle mången strejk förekommas och arbetarnes klagomål med rättvisa behandlas. Hade hon förstått att närma sig sin arbetande syster, skulle man icke fått upplefva att, såsom nu, hustrurna

hetsat sina män att fortsätta ett hopplöst motstånd och hånat lagens tjänare, då de måst ingripa.

Där den bildade kvinnan förstätt sin uppgift, skulle, såsom nyligen vid ett stort, af kvinnor ägdt järnverk midt i den värsta strejktrakten, arbetarne förblifva lugna och pliktrogna, och när missförhållanden inträdt, skulle genom hennes inflytande saken med rättvisa och tålmod utredas, bättras eller förklaras.

Nekas kan dock icke, att det gifves offentliga förhållanden, där kvinnan icke kan personligen uppträda, utan att skada mer än hon gagnar. Men icke desto mindre kan hon verka kraftigt och rent äfven på sådana förhållanden genom att *bilda opinion för det, som är sannt och rätt*. Allmänna opinionen utöfvar alltid inflytande; styrkt af ett enigt, rent och sakkunnigt omdöme från kvinnans sida, blefve den en makt. *Men för att bilda en opinion måste man äga en öfvertygelse, icke en blott partidisciplin eller en fäderneärfd tradition, ej heller en snarvunnen »modern lifsåskådning», utan en själf tillägnad personlig öfvertygelse, fast, men på samma gång fördragsam och tålig.*

Kunde Sveriges kvinnor i detta afseende tjäna männen till föredöme, så vore det i sanning stort.

Härmed har förf:n gått igenom sin uppgift. Hans tjugufemårsminnen äro uttömda, hans framtids tankar måste stanna här. Mången skall ändå säkert tycka att han gått för långt, att han varit allt för djärf. Men har han lyckats framhålla, *huru mycket vi försummat under det förflutna fjerdedssekket, och huru det kan i någon mån godtgöras;*

har han kunnat återkalla i minnet Stockholms Högskolas första uppgift och hennes plikt att åter upptaga densamma genom upprättande af en lärostol för högre, medborgerligt bildande läroämnen;

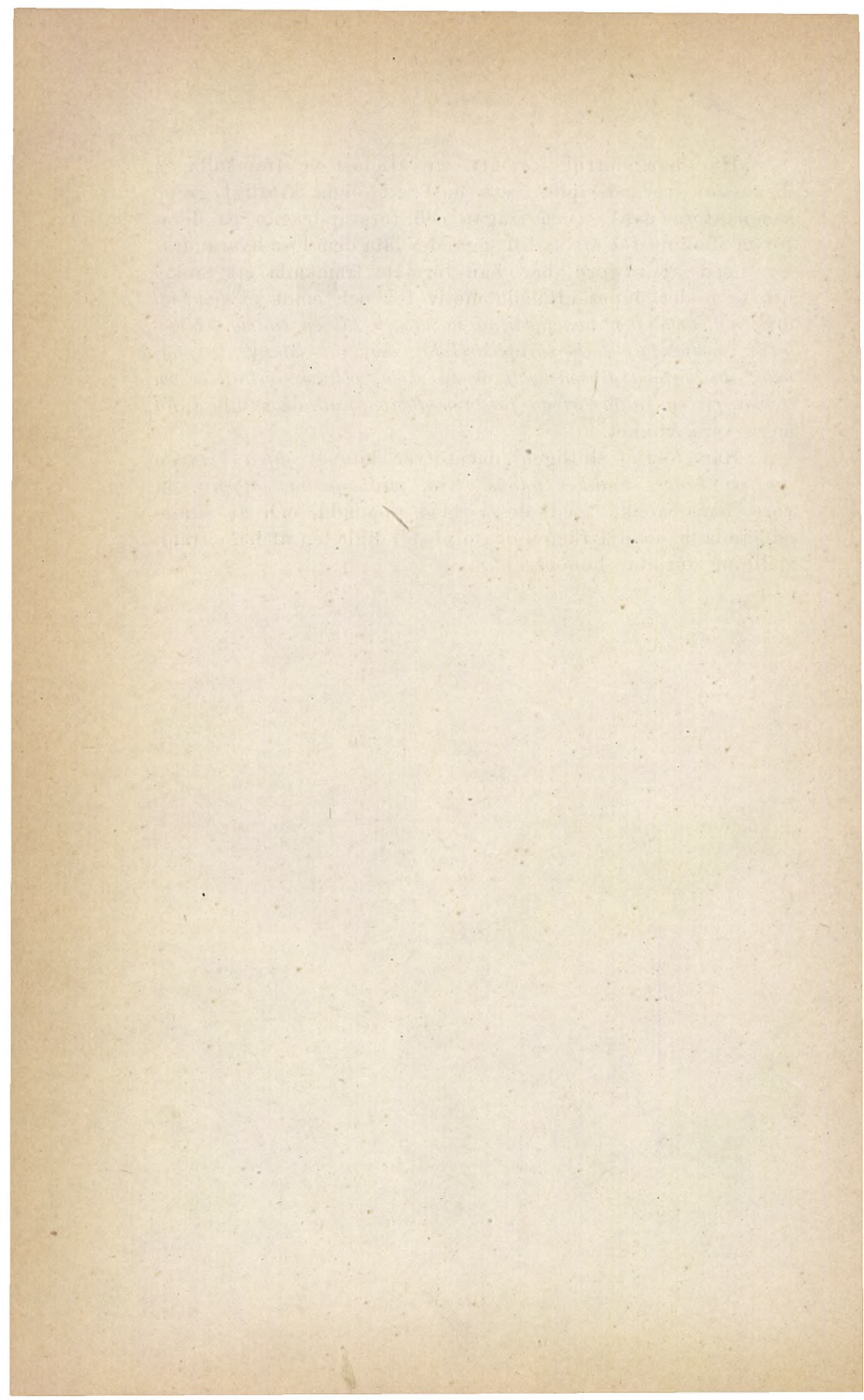
har han vidare förstätt visa, *huru vi genom ett vänligt närmande klasserna emellan kunde mildra konflikterna mellan arbetare och arbetsgifvare samt motarbeta det af radikalerna upptända sociala missnöjet, så vore ju redan något vunnet.*

Har han därtill förmått att åtminstone framkalla en diskussion rörande idéen att med ett enda kraftigt grepp sammanföra den sociala frågan och försvarsfrågan på deras första stadium för att så till sägandes låta dem lösa hvarandra;

med andra ord, har han förmått framkalla ett tankeutbyte under öppet uttalade motiv för och emot *förslaget att årligen samla den myndigblifna ungdomen till en ettårig, obligatorisk medborgare- och värnpliktsskola samt tillerkänna de unge män, som berömligt genomgått denna skola, politisk rösträtt såsom tecknet på en välförvärfvad första medborgargrad*, då skulle ännu mera vara vunnet.

Har förf:n slutligen därutöfver kunnat *gifva kvinnan syn på hennes andel i folkets stora, medborgerliga uppgift*, då vore hans afsikt med dessa blad uppnådd, och då skulle måhända både djärfheten och ofullständigheten af hans framställning förlåtas honom.

1871

Received of the Treasurer of the
Board of Education the sum of
\$100.00 for the year ending
June 30, 1871.

Witness my hand and seal
this 1st day of July 1871.

INNEHÅLL.

I.

Representationsreformens genomförande.
Det nya skedet i folkets lif, påkallande nya insatser i medborgerligt
 uppfostrande syfte.
Insamling af medel för sådant ändamål.
Högskoleföreningen och dess upprop.
Stockholms Högskola.
Förbiseendet af hennes första och största uppgift.
Plikten att godtgöra denna försummelse.
En lärostol för meddelande af högre medborgerlig bildning.

II.

Kroppsarbetarne och representationsreformen.
Den medborgerliga uppfostran äfven här försummad.
Dess plats upptagen af socialisters och anarkisters läror.
De hotande farorna här af och medel att bekämpa dem.
Vänligt närmande klasserna emellan.
Krigsundervisning och medborgerlig uppfostran förenade.
Hederstecknet för välförvärfvad medborgargrad.

III.

Kvinnan i förhållande till representationsreformen.
Fosterländska ansatser till förmån för försvaret.
Försvarsfrågan blott en del af den stora medborgerliga frågan.
Sönerna vittna om mödrarna.
Bildande af opinion för det rätta, ett vapen för kvinnan.
Vilkoret för dess brukande: en personlig öfvertygelse.
Kan kvinnan i detta afseende vara männen ett föredöme?
Återblick.
